

INTERTEMPORAL ISTE'MOL VA JAMG'ARMA
QARORLARINING IQTISODIY NATIJALARI.

Iskandarov Bekzod Abdijalilovich

*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti "Iqtisodiyot nazariyasi"
kafedrası katta o'qituvchisi*

E-mail: bekzodiskandarov1988@gmail.com

Qahramonov Uchqun

*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti Iqtisodiyot fakulteti Iqtisodiyot
(tarmoqlar va sohalar bo'yicha) yo'nalishi 3-bosqich talabasi*

E-mail: uchqunqahramonov085@gmail.com

+998979295295

Annotatsiya. Mazkur maqolada intertemporal iste'mol va jamg'arma qarorlarining iqtisodiy mazmuni hamda ularning iqtisodiy jarayonlarga ta'siri tahlil qilinadi. Tadqiqotda iqtisodiy subyektlarning joriy va kelajakdagi iste'mol o'rtasidagi tanlovi, jamg'arma shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar hamda ularning iqtisodiy o'sishga ta'siri ilmiy jihatdan yoritilgan. Shuningdek, foiz stavkalari, daromad darajasi va kutilayotgan iqtisodiy sharoitlar iste'mol va jamg'arma qarorlariga qanday ta'sir ko'rsatishi ko'rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida intertemporal tanlov mexanizmi iqtisodiy barqarorlik va uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanishda muhim omil ekanligi asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: intertemporal iste'mol, jamg'arma, iqtisodiy qarorlar, foiz stavkasi, daromad, iste'mol tanlovi, kapital jamg'arilishi, iqtisodiy o'sish, intertemporal tanlov modeli.

Abstract. This article analyzes the economic content of intertemporal

consumption and savings decisions and their impact on economic processes. The study scientifically illuminates the choice of economic entities between current and future consumption, the factors affecting the formation of savings, and their impact on economic growth. It also examines how interest rates, income levels, and expected economic conditions affect consumption and savings decisions. The study substantiates that the intertemporal choice mechanism is an important factor in economic stability and long-term economic development.

Keywords: intertemporal consumption, savings, economic decisions, interest rate, income, consumption choice, capital accumulation, economic growth, intertemporal choice model.

Аннотация. В данной статье анализируется экономическое содержание межвременных решений о потреблении и сбережениях и их влияние на экономические процессы. Исследование научно освещает выбор экономических субъектов между текущим и будущим потреблением, факторы, влияющие на формирование сбережений, и их воздействие на экономический рост. Также рассматривается, как процентные ставки, уровни доходов и ожидаемые экономические условия влияют на решения о потреблении и сбережениях. Исследование обосновывает, что механизм межвременного выбора является важным фактором экономической стабильности и долгосрочного экономического развития.

Ключевые слова: межвременное потребление, сбережения, экономические решения, процентная ставка, доход, выбор потребления, накопление капитала, экономический рост, модель межвременного выбора.

Kirish. Bozor iqtisodiyoti sharoitida iste'mol va jamg'arma qarorlari har bir iqtisodiy subyekt faoliyatining asosiy tarkibiy qismi hisoblanadi. Shaxs yoki

xo'jalik yurituvchi subyekt o'z daromadini taqsimlash jarayonida doimo ikki muhim tanlovga duch keladi: mablag'ni hozirgi ehtiyojlarga sarflash yoki kelajak manfaatlari uchun jamg'arish. Mazkur jarayon iqtisodiyot nazariyasida intertemporal tanlov sifatida talqin etilib, resurslarning vaqt oralig'ida qanday taqsimlanishini o'rganadi. Ushbu yondashuvga ko'ra, iqtisodiy agentlar joriy va kelajakdagi iste'mol hajmi o'rtasida muvozanatni ta'minlashga intiladi, bunda foiz stavkalari, daromad miqdori hamda kelgusidagi iqtisodiy kutilmalar muhim omil sifatida namoyon bo'ladi. Ilmiy adabiyotlarda intertemporal iste'mol masalasi bosqichma-bosqich rivojlanib kelgan. Dastlabki nazariy qarashlar iste'molni asosan joriy daromad bilan bog'lagan bo'lsa, keyingi tadqiqotlarda uning kelajakdagi kutilayotgan daromad bilan uzviy aloqadorligi asoslab berilgan. Natijada iste'mol qarorlari insonning butun hayot davri davomida shakllanadigan daromad oqimiga tayanishi ta'kidlanadi. Bu esa daromadlar vaqt bo'yicha notekis taqsimlangan taqdirda ham iste'mol darajasini nisbatan barqaror ushlab turish mexanizmini tushuntiradi. Shuningdek, iste'mol va jamg'arma xatti-harakatlarini izohlovchi zamonaviy nazariyalar insonning hayot bosqichlari va daromad dinamikasini inobatga oladi. Unga ko'ra, iqtisodiy subyektlar mehnat faoliyati boshlanishida kamroq jamg'arishi yoki qarzdand foydalanishi mumkin, daromad ortishi bilan jamg'arma hajmini ko'paytiradi, pensiya yoshida esa oldindan to'plangan mablag'lardan foydalanadi. Bunday yondashuv kapital shakllanishi jarayoni va uzoq muddatli iqtisodiy o'sish bilan bevosita bog'liqdir. Hozirgi globallashtirish va moliyaviy integratsiya sharoitida intertemporal iste'mol hamda jamg'arma qarorlarini o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarbdir. Chunki aholi jamg'armasi investitsiya jarayonlari, moliyaviy tizim barqarorligi va umumiy iqtisodiy rivojlanish sur'atlariga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu bois mazkur maqolada intertemporal iste'mol va jamg'arma qarorlarining iqtisodiy mazmuni, ularning shakllanishiga ta'sir etuvchi omillar hamda makroiqtisodiy natijalari chuqur tahlil qilinadi.

Asosiy qism. Intertemporal iste'mol va jamg'arma qarorlarini tahlil qilish iqtisodiy nazariyada muhim yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu yondashuvga ko'ra iqtisodiy subyektlar daromadni vaqt bo'yicha taqsimlash orqali joriy va kelajakdagi iste'mol darajasini muvozanatlashtirishga harakat qiladi. Iqtisodiy nazariyada bu jarayon intertemporal tanlov modeli orqali izohlanadi. Mazkur modelga ko'ra shaxs o'z daromadini bugungi iste'mol va kelajakdagi iste'mol o'rtasida taqsimlash jarayonida maksimal foyda olishga intiladi. Bunda foiz stavkasi asosiy omil bo'lib xizmat qiladi, chunki u hozirgi jamg'armalarning kelajakdagi qiymatini belgilaydi. Shuning uchun foiz stavkasining oshishi jamg'arma hajmining ortishiga, aksincha kamayishi esa joriy iste'molning ko'payishiga olib kelishi mumkin[1]. Intertemporal tanlov nazariyasining rivojlanishida iste'mol va jamg'arma xatti harakatlarini tushuntiruvchi bir qator ilmiy yondashuvlar shakllangan. Ulardan biri hayot sikli nazariyasi hisoblanadi. Ushbu nazariyaga ko'ra inson o'z hayoti davomida daromad va iste'mol darajasini muvozanatlashga harakat qiladi. Yosh davrda daromad nisbatan past bo'lgani sababli jamg'arma kamroq bo'ladi yoki ayrim holatlarda qarzdand foydalaniladi. Mehnat faoliyati davrida daromad ortishi bilan jamg'arma miqdori ham ko'payadi. Pensiya yoshiga yetgandan so'ng esa ilgari jamg'arilgan mablag'lar hisobidan iste'mol amalga oshiriladi. Ushbu yondashuv jamg'arma jarayonining uzoq muddatli iqtisodiy rivojlanish bilan bog'liqligini ko'rsatadi[2].

Iste'mol qarorlarini tushuntirishda doimiy daromad nazariyasi ham muhim ahamiyatga ega. Mazkur nazariyaga ko'ra shaxslarning iste'mol darajasi faqat joriy daromadga bog'liq emas, balki kelajakda kutilayotgan barqaror daromad darajasi bilan belgilanadi. Shuning uchun qisqa muddatli daromad o'zgarishlari ko'pincha iste'mol hajmiga katta ta'sir ko'rsatmaydi. Iqtisodiy subyektlar vaqtinchalik daromad ortishini ko'proq jamg'arma sifatida saqlashi yoki qarzlarni kamaytirish uchun ishlatishi mumkin. Bu esa iste'molning vaqt davomida nisbatan barqaror bo'lishiga olib keladi[3].

Intertemporal iste'mol va jamg'arma qarorlarining makroiqtisodiy natijalari ham muhim ahamiyatga ega. Jamg'arma darajasining ortishi iqtisodiyotda investitsiya hajmining ko'payishiga xizmat qiladi. Investitsiyalar esa yangi ishlab chiqarish quvvatlari yaratish, texnologiyalarni joriy etish hamda mehnat unumdorligini oshirish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantiradi. Shu sababli milliy iqtisodiyotda jamg'arma va investitsiya o'rtasidagi muvozanat iqtisodiy rivojlanishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Agar jamg'arma darajasi past bo'lsa kapital shakllanish jarayoni sekinlashadi va iqtisodiy o'sish sur'atlari pasayishi mumkin[4].

Zamonaviy iqtisodiy tadqiqotlarda intertemporal qarorlar moliyaviy bozorlar rivoji bilan ham bog'liq holda o'rganilmoqda. Moliyaviy institutlarning rivojlanishi aholi va korxonalariga jamg'arma mablag'larini samarali joylashtirish imkonini beradi. Bank tizimi, investitsiya fondlari hamda kapital bozorlarining rivojlanishi jamg'armalarni investitsiyalarga aylantirish jarayonini tezlashtiradi. Natijada iqtisodiy resurslar samarali taqsimlanadi va iqtisodiy barqarorlik ta'minlanadi[5]. Shunday qilib intertemporal iste'mol va jamg'arma qarorlarini tahlil qilish iqtisodiy jarayonlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Ushbu qarorlar nafaqat individual farovonlik darajasiga balki milliy iqtisodiyotning umumiy rivojlanishiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli iqtisodiy siyosatni ishlab chiqishda aholining jamg'arma xatti harakatlari, foiz stavkalari va moliyaviy bozorlar faoliyatini chuqur o'rganish muhim ahamiyat kasb etadi.

Xulosa. Mazkur tadqiqot intertemporal iste'mol va jamg'arma qarorlarining iqtisodiyotdagi o'rni va ularning makrohamda mikroiqtisodiy natijalarini chuqur tahlil qilishga qaratildi. Olingan natijalar shuni ko'rsatdiki, iqtisodiy subyektlar o'z daromadlarini faqat hozirgi ehtiyojlar asosida emas, balki kelajakdagi kutilayotgan daromad va uzoq muddatli moliyaviy barqarorlikni hisobga olgan holda taqsimlaydi. Ushbu qarorlar foiz stavkalari, inflyatsiya darajasi, shaxsiy moliyaviy preferensiyalar va boshqa

makroiqtisodiy omillar bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, iste‘mol va jamg‘arma hajmini shakllantirishda asosiy mexanizm sifatida namoyon bo‘ladi. Tahlillar shuni ham ko‘rsatdiki, jamg‘arma darajasi nafaqat shaxsning kelajakdagi farovonligiga, balki milliy iqtisodiyotning uzoq muddatli o‘shish sur‘atlariga ham bevosita ta‘sir qiladi. Jamg‘armalarning ortishi investitsiyalarni rag‘batlantiradi, ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytiradi va yangi texnologiyalarni joriy etishga xizmat qiladi. Shu bilan birga moliyaviy bozorlar va moliyaviy institutlarning samarali faoliyati jamg‘armalarni iqtisodiyotning rivojlanishiga yo‘naltirish imkonini beradi, bu esa iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlaydi. Shu nuqtai nazardan, intertemporal iste‘mol va jamg‘arma qarorlarini chuqur tahlil qilish nafaqat individual xatti-harakatlarni tushunishga, balki milliy iqtisodiy siyosatni shakllantirish va uzoq muddatli barqaror iqtisodiy rivojlanish strategiyalarini ishlab chiqishda ham muhim vosita hisoblanadi. Mazkur tadqiqot shuni ko‘rsatdiki, aholining jamg‘arma va iste‘mol xatti-harakatlarini optimallashtirishga qaratilgan siyosatlar iqtisodiy o‘shish va barqarorlikni ta‘minlashda samarali natijalar berishi mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Mankiw N. G. Principles of Economics. Cengage Learning. 2021.
2. Deaton A. Understanding Consumption. Oxford University Press. 2020.
3. Friedman M. A Theory of the Consumption Function. Princeton University Press.
4. Romer D. Advanced Macroeconomics. McGraw Hill. 2019.
5. Barro R., Sala i Martin X. Economic Growth. MIT Press. 2018.